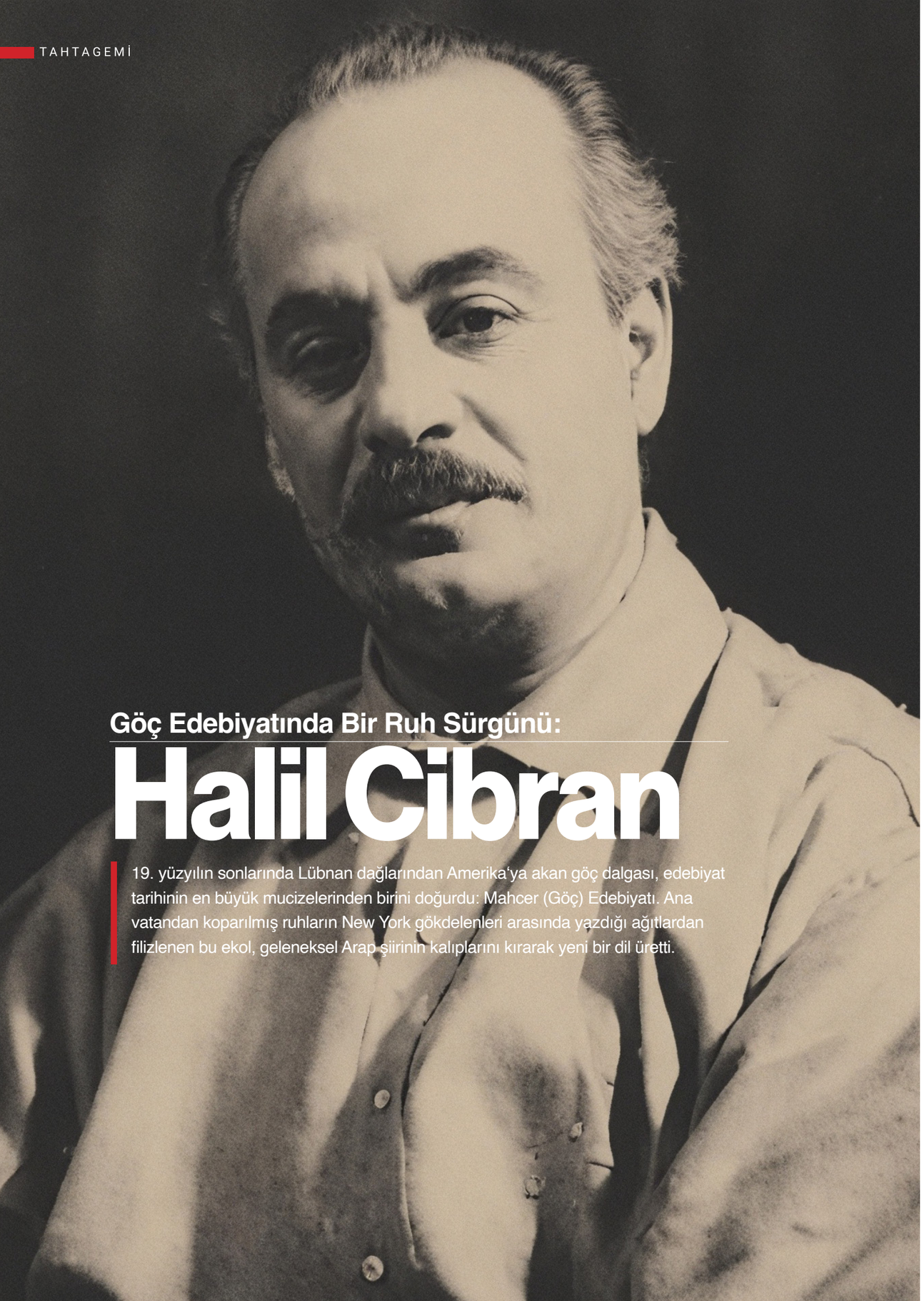

Göç Edebiyatında Bir Ruh Sürgünü:

Halil Cibran

19. yüzyılın sonlarında Lübnan dağlarından Amerika'ya akan göç dalgası, edebiyat tarihinin en büyük mucizelerinden birini doğurdu: Mahcer (Göç) Edebiyatı. Ana vatandan koparılmış ruhların New York gökdelenleri arasında yazdığı ağıtlardan filizlenen bu ekol, geleneksel Arap şiirinin kalıplarını kırarak yeni bir dil üretti.

HÜRREM ERMAN FRANKFURT

"Ruh, bedenin göç etmesinden önce sürgün olur..."

Eski bir Arap atasözü der ki: ***"İnsan doğduğu yerde değil, öldüğü yerde vatandaştır."*** Sanki bu bilgelik, 19. yüzyılın sonlarında Akdeniz'in doğu kıyılarından Atlantik'in öte yakasına doğru akan o büyük göç dalgasını önceden sezmiş gibidir. Lübnan dağlarının çam kokulu vadilerinden Boston'un dumanlı sokaklarına, Şam'ın yasemin bahçelerinden New York'un çelik binalarla kaplı ormanlarına uzanan bu yolculuk, sadece coğrafi bir yer değiştirme değildi. Bu, bir medeniyetin dilinin, ruhunun ve hayallerinin göçüydü.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Levant topraklarında yaşanan ekonomik çöküş, dini gerilimler ve zorla askere alma uygulamaları, binlerce Marunî Hristiyan'ın göç etmesine sebep olmuştu. Valizlerinde taşıdıkları en değerli eşya ne altın ne gümüştü; Arapçanın melodik nağmeleri, doğunun mistik düşünce geleneği ve yitirilen cennetin acı-tatlı anılarıydı.

Bu ruhsal ve fiziksel sürgün halinde, edebiyat tarihinin en büyük mucizelerinden biri doğdu: Mahcer Edebiyatı. ***"Mahcer"*** —Arapçada ***"göç edilen yer"*** anlamına gelen bu kelime, sadece coğrafi bir terimi değil, yeni bir edebi ekolün adıydı. Ana vatandan koparılmış ruhların New York'un gökdelenleri arasında yazdığı ağıtlar, iki dünya arasında sallanan kimliklerinin iç savaşlarından doğmuş bu ekol, geleneksel Arap şiirinin katı kalıplarını kırarak hem Doğu'nun mistik derinliğini hem de Batı'nın bireyci ruhunu harmanlayan yeni bir dil doğurmuştu.

Bu geleneğin en parlak yıldızı Gibran Khalil Gibran'dı. *(Türkçe ifadesiyle Halil Cibran)* 1883'te Lübnan'ın Bşarri kasabasında doğan, 1895'te on iki yaşında ailesiyle birlikte Amerika'ya göç eden bu çocuk, zamanla iki kıtanın, iki dilin, iki ruhun arasında köprü kuracak bir sanatçıya dönüşecekti. Onun hikâyesi, sadece bir bireyin değil, tüm sürgün ruhların arketip hikâyesiydi.

Cibran'ın edebi tekamülü, göç edebiyatının kendi içsel gelişiminin mükemmel özeti gibidir. Önce Arapça yazdı, anadilinin lirik güzelliğiyle Boston'un soğuk gecelerini ısıtmaya çalıştı. Sonra İngilizceye geçti, yeni vatanının dilinde eski toprağının hikmetini anlattı. Ve nihayet, 1923'te yayınlanan Peygamber adlı eseriyle, ne Doğulu ne Batılı ama ikisinden de bir şeyler taşıyan, evrensel bir dil inşa etti.

Bu dil, sürgünün paradoksunu çözmüştü: Cibran, ne tamamen Amerikalı olabilmişti ne de Lübnanlı kalmayı başarmıştı. Ama bu ikili yabancılık halinde, üçüncü bir kimlik keşfetmişti — ***"Dünya vatandaşlığı!"***

DİLİN VE RUHUN GÖÇ ROTASI

19. yüzyılın sonlarında Amerika'ya akan Arap göçmen dalgası, sadece insan kitlelerini değil, bin yıllık bir kültürel mirası da beraberinde taşıyordu. Bu göçmenler, valizlerinde Cahiliye şiirinin bedevî çöllerine ait dizelerini, İslam öncesi Arap şairlerinin kaside geleneğini ve Doğu Akdeniz'in antik bilgeliğini saklamışlardı. Fakat New York'un çelik gökyüzü altında, bu eski formlar yeni bir gerçeklikle karşılaştığında, beklenmedik bir kimyasal reaksiyon başladı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılın ikinci yarısındaki ekonomik bunalımı, özellikle Suriye ve Lübnan eyaletlerini derinden sarsmıştı. İpek ticaretinin çöküşü, 1860 mezhep çatışmaları ve 1909'da başlayan zorunlu askerlik, binlerce Hristiyan'ı Amerika'ya gitmeye zorlamıştı. Boston'un South End semtinde, New York'un Lower East Side'ında küçük ***"Suriye mahalleri"*** ortaya çıkmaya başladı. Buralarda Arapça konuşulan kahvehaneler, nargileli toplantılar yaşanırken, çocuklar okullarda İngilizce öğreniyor, gençler Amerikan üniversitelerine gidiyordu. İşte bu ikili yaşamın geriliminde, ne tamamen Doğulu ne de tamamen Batılı olan hibrit bir kültür filizlendi.

1916 yılında New York'ta kurulan Al-Rabita al-Qalamiyya *(Kalem Birliği)*, Mahcer edebiyatının resmi doğuş belgesi sayılabilir. Cibran'ın öncülüğünde Mikhail Naimi, Amin Rihani gibi yazarların bir araya geldiği bu dernek, geleneksel Arap edebiyatına karşı açık bir isyan manifestosuydu. ***"Biz artık deve hörgücünün şiirini yazmayacağız,"*** diyordu Naimi, ***"çünkü hiçbirimiz deve görmedi!"***

Mahcer yazarlarının en büyük travması ve aynı zamanda en büyük fırsatı ***"dil sorunu"***ydu. Çoğu, evde Arapça konuşuyor, sokakta İngilizce yaşıyor, rüyalarında ise ikisinin karışımı olan gizemli bir dille düşünüyordu. Cibran'ın editörü Mary Haskell'in günlüklerinde bu durumu çarpıcı biçimde görmek mümkün: ***"Halil bugün bana ,İngilizce düşünmeyi öğreniyorum' dedi. Sanki yirmi senedir konuştuğu dil, düşünce dili olmamış gibi."***

Bu dil göçü, sadece pratik bir sorun değil, aynı zamanda estetik bir fırsattı. Arapçanın melodik yapısı İngilizceye aktarıldığında, İngilizce edebiyatta o zamana kadar duyulmamış bir müzikalite ortaya çıkıyordu. Örneğin Cibran'ın ***"Your children are not your children / They are the sons and daughters of Life's longing for itself"*** *(Çocuklarınız sizin çocuklarınız değil / Onlar Yaşamın kendine duyduğu özlemin oğulları ve kızları)* dizelerindeki ritim, doğrudan Arapça şiirin kalıplarından